

МЕТАФОРИЧКА КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЈА ПРЕВОДНИХ ФРАЗЕОЛОШКИХ АНАЛОГА У РУСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ: ПОЛИТИЧКА СФЕРА

Тема овог рада су руски фразеологизми политичке сфере и њихови српски преводни аналози који се анализирају према схватањима когнитивнолингвистичког приступа фразеолошким јединицама. Корпус чине фразеологизми који се користе у руском и српском политичком дискурсу од 1997. године до 2022. године што је потврђено примерима употребе датих фразеологизма у руским и српским новинским чланцима. Циљ овог рада јесте одређивање когнитивних механизма (концептуална метафора и концептуална метонимија) који мотивишу значења руских фразеологизма и предложених преводних аналога у српском језику.

Кључне речи: когнитивна лингвистика, концептуална метафора, концептуална метонимија, фразеологизми, политички дискурс, руски језик, српски језик.

The topic of this paper is Russian idioms of the political sphere and their Serbian translation equivalents, which are analyzed according to the cognitive linguistic view of idioms. The corpus consists of idioms used in Russian and Serbian political discourse from 1997 to 2022, which is confirmed by examples of the use of the idioms given in Russian and Serbian newspaper articles. This paper aims to determine conceptual mechanisms (conceptual metaphor and conceptual metonymy) that motivate the meaning of Russian idioms and translation equivalents suggested in the Serbian language.

Keywords: cognitive linguistics, conceptual metaphor, conceptual metonymy, idioms, political discourse, Russian language, Serbian language.

1. Увод

Фразеологизми¹ су економични, сликовити изрази који представљају начин на који људи размишљају и доживљавају стварност, те није изненађујуће што је њихово значење често мотивисано когнитивним механизмима попут метафоре и метонимије. Предмет овог истраживања су управо руски фразеологизми политичког дискурса и њихови преводни аналози² у српском језику. Циљ истраживања састоји се у одређивању степена подударности значења руских фразеологизма и предложених преводних аналога у српском језику путем поређења когнитивних механизма који се налазе у основи њихове мотивације.

---

¹ Под фразеологизмима се у овом раду подразумевају идиоми као јединице са највећим степеном идиоматичности у односу на друге устаљене спојеве речи.

² Према Шадрину (1991: 29–30), аналози су фразеологизми који се разликују по саставу компоненти и неретко на плану сликовитости, али преносе исти смисао, те су еквивалентни у функционалном смислу. За разлику од еквивалената, аналога може бити неколико.

Корпус руских фразеологизама представља синтезу материјала ексцерпираних из речника Н. В. Баско (2007), речника А. В. Жукова и М. Е. Жукове (2016) материјала преузетог из литературе посвећене фразеологизмима у језику руских масовних медија. Реч је о монографији (2016) и приручнику (2003) Н. В. Баско. Примери употребе руских фразеологизама ексцерпирани су из новинског поткорпуса Националног корпуса руског језика (НКРЯ). Део ексцерпираних српских аналога темељи се на лексикографским изворима *Речник српскога језика* (2011) и *Фразеолошки речник српског језика* (2012). Илустративни материјал на српском језику ексцерпиран је из електронских издања новина *Danas*, *Политика*, *Новости*, *Nedeljnik*, чланака информативне агенције *DW*, чланака на званичним сајтовима телевизијских кућа *RTS* и *BBC*, чланака на сајту радиодифузијске организације *Radio Slobodna Evropa* и на информативном сајту *Peščanik*. Део руских фразеологизама и српских преводних аналога припада и личном инвентару који је ексцерпиран из различитих новинских чланака на српском и руском језику. Корпус се састоји од седамнаест руских фразеолошких јединица и деветнаест српских преводних аналога који се употребљавају у политичким текстовима. Под фразеологизмима политичке сфере у овом раду подразумевају се фразеологизми који се активно користе у политичком дискурсу, што значи да они могу припадати различитим стиловима и нису искључиво везани за политичку тематику.

Многи когнитивни лингвисти преиспитују традиционални поглед на фразеологизме, који су према традиционалном схватању релативно устаљени спојеви две или више речи које карактерише идиоматичност, репродуковање у виду готове јединице, експресивност и сликовитост. Иако поједини лингвисти попут Гибса (Gibbs 1994: 273) износе мишљење да се према овом приступу веза између фразеолошке јединице, односно идиома и фигуративног значења сматра арбитрарном и да се она не може предвидети на основу значења компоненти које улазе у његов састав, неки од представника традиционалног приступа анализирају засебне лексичке компоненте фразеологизама како би дошли до значења целокупне синтагме и слике која се уз помоћ ње образује у свести говорника. На пример, Драгана Мршевић Радовић (1987: 33) истиче да су фразеологизми мотивисани сликовитим процесима попут метафоре, метонимије, синегдохе, поређења итд. Дакле, и у традиционалној лингвистици се говори о мотивисаности израза фразеологизама на семантичком, односно површинском нивоу. Међу истраживачима фразеологизама који припадају когнитивнолингвистичком правцу су Лејкоф (Lakoff), Гибс (Gibbs), Кевечеш (Kövecses), Сабо (Szabó), О'Брајен (O'Brien), Раден (Radden), Нимајер (Niemeier) и др. Баранов, Доброволски (Добровольский) и Караулов су први међу руским лингвистима који су проучавали фразеологизме из когнитивнолингвистичког аспекта. У когнитивној лингвистици сматра се да је значење идиома композиционо, односно да се значење засебних компоненти може анализирати како би се дошло до укупног значења фразеолошких јединица (Gibbs 1994: 278, Kövecses 2010: 233). Према овом схватању, значење великог броја фразеологизама је мотивисано, а у основи мотивације су когнитивни механизми као што су метафора, метонимија и конвенционално знање које омогућује разумевање наведених механизма.

Значење фразеологизама може да се заснива на концептуалној метафори. Теорију концептуалне метафоре, која подразумева разумевање једног појма

на основу другог, развили су Лејкоф и Џонсон (Лакофф, Джонсон 2004: 27). Механизам метафоре састоји се у пресликавању структуре једног појмовног домена (*изворни домен*), који је обично чулно сазнатљив, конкретан, на други појмовни домен (*циљни домен*), који је апстрактан и чулно несазнатљив (Кликовас 2004: 11). То истовремено значи да је метафорички процес (*пресликавање*) једносмеран, односно креће се од конкретног домена ка апстрактном, при чему се неки аспекти апстрактног појма истичу, а други потискују. Један од честих изворних домена је ПУТОВАЊЕ, зато што људи на основу свог искуства поседују конкретна знања о овом појму. Путовање подразумева кретање у простору, односно место из ког започињемо кретање, смер кретања и крајњу тачку. Ова сликовна схема ПОЧЕТАК-ПУТАЊА-ЦИЉ, коју су објаснили Лејкоф (Lakoff 1987: 275) и Џонсон (Johnson 1987: 113), метафорички се пресликава на апстрактније појмове као што су ЖИВОТ, ЉУБАВ, РАСПРАВА, КАРИЈЕРА, ПОЛИТИКА ИТД. На тај начин метафора ПОЛИТИКА ЈЕ ПУТОВАЊЕ, која је садржана у фразеологизмима *дорожњая карта – мапа пута*, служи да разумемо апстрактан појам политике:

1) Ранее, в апреле этого года, Правительство утвердило **дорожную карту** ускоренной газификации (Парламентская газета: 6.2021).

2) Србија ка Briselu ide veoma sporo, mada je ta „**мапа пута**” njena zvanična politika već 17 godina (Peščanik: 23.9.2017).

Мапе пута путнику помажу да иде правим путем и да на најлакши начин дође до жељене дестинације (Silaški i dr. 2009: 147). Ако су у примерима 1) и 2) путници Влада (Правителство) и Србија, онда је њихова *мапа пута* (*дорожњая карта*) њихов смер кретања, односно, на метафоричком плану, то је план активности, програм делатности које су одредиле Влада у првом примеру и Србија у другом.

Други когнитивни механизам који се може налазити у основи фразеологизма јесте концептуална метонимија. Механизам метонимије подразумева коришћење једног ентитета (*преносник*) који омогућава ментални приступ другом ентитету (*циљном појму*) који се налазе у истом домену, односно *идеализованом когнитивном моделу* (Kövecses 2010: 173). Према томе, метонимију мотивишу физичке, узрочно-последичне или искуствене везе, односно блиски односи између два ентитета (Filipović Kovačević 2021: 121). Наведено илуструје руски фразеологизам *делить портфели* и његов преводни аналог *делити фотеле*. У руском фразеологизму садржана је метонимија ОБЈЕКАТ ПОМОЋУ КОГ СЕ ВРШИ РАДЊА ЗА РАДЊУ, односно функционерска позиција се именује преко предмета који функционери најчешће носе на посао. Са друге стране, иза српског фразеологизма крије се метонимија МЕСТО НА КОМ СЕ ВРШИ РАДЊА ЗА РАДЊУ, тј. функционерска позиција се везује за фотелу на којој функционери седе у својим кабинетима. Дакле, у оба фразеологизма јасно је да два ентитета, позицију и предмет, везују физичке везе.

3) Пока чеченская политическая элита **делит портфели**, в самой республике никак не удастся укротить криминальный разгул (Труд-7: 1.2001).

4) Град дели **фотеље** у ПКБ-у (Политика: 6.5.2010).

Под конвенционалним знањем, као једним од когнитивних механизма који представља предуслов за разумевање претходна два механизма, сматра се знање које представници једне културе деле о одређеном концептуалном домену (Kövecses 2010: 243). Да се конвенционално знање налази у основи фразеологизама сведоче фразеологизми *попасть под каток – пасти / упасти под жрвањ*. На основу свакодневног искуства знамо какав је облик ваљка (*каток*) или жрвња, која је њихова функција, тежина итд. Такође, на основу нашег знања, можемо закључити да особа која падне под ваљак или жрвањ задобија тешке телесне повреде, или, у још горем случају, бива лишена живота. На тај начин конвенционално знање нам омогућава да разумемо метафоричност датих фразеологизама, те можемо закључити да је реч о излагању неке особе притиску или је реч о уклањању и потпуном уништавању неке особе, што илустрју следећи примери:

5) Как и следовало ожидать, несмотря на верность антироссийским уставкам президента Дали Грибаускайте, министр **попал под еџ каток** (Парламентская газета: 8.2016).

6) „То је жаљост још један случај у којем су недужни људи **упали у жрванј** правосуда и завршили у затвору. Zbog toga је то разлог за највећу забринутост”, rekla је Merkelova (DW: 19.7.2017).

У основи мотивације значења фразеологизама могу да буду и метонимија и метафора³ заједно. Руски фразеологизам *руки по локот в крви* и његов српски аналог *руке огрезле у крви* пример су вишеструке мотивације. У значењу наведених фразеологизама налази се метонимија РУКА ЗА АКТИВНОСТ и метафора МОРАЛНО ЈЕ ЧИСТО. Такође, на основу конвенционалног знања знамо да се крв повезује са нечистим, односно неморалним радњама као што је убиство које оставља руке у крви, нарочито уколико је почињено хладним оружјем.

7) В заявлении, распространённом через соцсети, он лично обвинил премьер-министра Израила Беньямина Нетаньяху в том, что у того **«руки по локоть в крови палестинцев»** (Парламентская газета: 5. 2018).

8) Неколико дана овај извештај је засенио и чињеницу да су Британци на референдуму гласали за излазак из ЕУ. Протестанти су на улицама носили маску са ликом и фигуром Тонија Блера чије су **руке огрезле у крви**. (Политика: 21.09. 2016).

Дакле, у основи мотивације значења фразеологизама налази се конвенционално знање које затим учествује у стварању и разумевању друга два когнитивна механизма, метафоре и метонимије, који понекад могу заједно да мотивишу

³ Комбинацију метафоре и метонимије неки лингвисти називају *метафтонимијом* (енг. *metaphonymy*). Овај термин први пут је употребио Хосенс (Goossens) издвојивши два типа интеракције метафоре и метонимије: метафоре проистекле из метонимије и метонимије унутар метафоре (Filipović Kovačević 2021: 139).

значање фразеолошке јединице. Истраживани корпус фразеологизама подељен је на две тематске групе у оквиру којих су анализирани наведени механизми мотивације значења руских фразеологизама и њихових српских преводних аналога. У прву групу спадају фразеологизми који се односе на сукоб, а у другу групу спадају фразеологизми који се односе на преговоре.

2. Фразеологизми који се односе на сукоб

Анализа ексцерпираних руских фразеологизама политичке сфере и њихових преводних аналога у српском језику показала је да је значење многих фразеологизама мотивисано метафором ПОЛИТИКА ЈЕ РАТ. ПОЛИТКА представља један од људима врло апстрактних и тешко разумљивих циљних домена чија суштина се може поједноставити помоћу различитих изворних домена (Silaški i dr. 2009: 36), а један од њих је домен РАТА који је људима искуствено ближи и конкретнији. Ако се политика поима у терминима рата, то значи да се саговорник у политичком сукобу доживљава као противник, речи су у том случају оружје, политичке партије дејствују на различитим фронтovima, избори се доживљавају као битка, преговори и споразуми се доживљавају као прекид ратног сукоба, односно примирје итд.

Различити ставови политичких партија или држава концептуализују се уз помоћ различитих фронта у рату о чему сведочи фразеологизам *по разные стороны баррикад* и његов српски аналог *на супротној страни фронта*:

9) Очень скоро возникли новые проблемы, которые окончательно разведали Россию и США **по разные стороны баррикад** (Московский комсомолец: 11.2016).

10) On takođe iznosi⁴ сведоčenja о младом Miloševiću до којих је дошао у разgovorima са људима који су га добро познавали, од којих су се неки убрзо нашли **на супротној страни политичког фронта**. (Nedeljnik: 26.7.2017).

Као што је већ поменуто, политичке изјаве или поступци могу да се концептуализују преко изворног домена ОРУЖЈЕ. Помоћу метафоре речи су ОРУЖЈЕ истичу се само негативни аспекти рата, а онда, на метафоричком плану, истичу се и негативне стране политике. Неслагање са политичким противницима, било да су то партије, одређени политичари или друге државе, доживљава се као физички напад, а свака критика се концептуализује као муниција чијом употребом страна која напада жели да повреди или уништи противника (Silaški i dr. 2009: 52). Наведена метафора је један од механизма мотивације вишеструко мотивисаног значења фразеологизама *открыть огонь – осуди пальбу*. У основи њихове мотивације је метафора ВАТРА (ПЛАМЕН) ЈЕ СУКОБ, будући да се ватра везује за напета, интензивна стања или догађаје (Kövecses 2010: 252). На тај начин је ова метафора повезана и са метафором ВАТРА (ПЛАМЕН) ЈЕ РАТ, а ватра се у рату најчешће везује за оружје⁵, те је у основи мотивације овог фразеоло-

⁴ У извору стоји неправилно: *износе*.

⁵ Оружје може бити *ватрено*.

гизма и метонимија СРЕДСТВО ЗА ВРШЕЊЕ РАДЊЕ ЗА РАДЊУ. Дакле, на метафоричком плану, уколико се ватра везује за оружје, односно напад, онда је отварање ватре или обасипање паљбе жестоко критиковање политичког противника, а то потврђују следећи примери:

11) Многие французы были шокированы, а социалисты, находящиеся в оппозиции, **открыли** беглый критический **огонь** по правительству (Труд-7: 3.2005).

12) Dok proevropska opozicija podržava ovaj zakon, desni opozicioni spektar, na čelu sa čelnicom Demokratske stranke Srbije, **osuo je paljbu** po rukovodstvu Srbije zbog usvajanja ovog zakona, a iz Rusije je stiglo upozorenje da bi Srbija trebalo da se drži politike vojne neutralnosti (Radio Slobodna Evropa: 17.2.2016).

Примери употребе руског фразеологизма *открыть огонь* у оквиру новинског поткорпуса Националног корпуса руског језика показују да се у значењу ‘отворено, жестоко критиковати неког’ ова јединица знатно ређе употребљава за разлику од српског аналога. У том значењу чешће се употребљава фразеологизам *катить / покатить бочку* и њему одговарају српски аналози *отворити (осути, сасути) паљбу (ватру)* и *бацати (ваљати, дићи /дизати, оборити / обарати, сипати) дрвље и камење*.

13) Но не стоит **катить бочку** тољко на одног Медведева (Московский комсомолец: 3.2017).

14) Oni su u savez osim SPS-a okupili i predstavnike stranaka koje su u izbornoj noći i danima posle nje **bacali drvlje i kamenje** na naprednjake zbog navodne izborne krađe (Politika: 12.7.2016).

Заједничко за све наведене фразеологизме јесте да се различити предмети (*бочка, дрвље, камење*) доживљавају као оружје (што је експлицитније изражено фразеологизмима *открыть огонь – осути паљбу*) којим се противник напада, односно којим се противнику наноси физички бол, а на метафоричком плану он се беспоштедно критикује. Циљ напада је смањење снаге непријатеља или потпуни пораз. Дакле, све ове фразеологизме мотивише метафора речи су оружје.

Једна политичка странка или држава може да се односи према другој непријатељски и агресивно, а управо такво понашање налази се у значењу руског фразеологизма *в итьки встречать (принимать, воспринимать)* и српских аналога *дочекати на нож и гледати преко нишана* који нису забележени у фразеолошким речницима. Компонента сваког од наведених фразеологизма је оружје (*ицьк, нож, нишан* као део пушке) које служи за напад, односно агресивно, неповерљиво понашање једне стране према другој. Према томе можемо да закључимо да је у основи мотивације свих ових фразеологизма метонимија СРЕДСТВО ЗА ВРШЕЊЕ РАДЊЕ ЗА РАДЊУ. Притом, треба приметити да је значење српског аналога *гледати преко нишана* које мотивише и метонимија ДЕО ЗА ЦЕЛИНУ, односно НИШАН ЗА ПУШКУ, нешто блаже. Наиме, непријатељ се само гледа кроз нишан, дакле још увек се не напада, за разлику од руског фразеологизма *в итьки встречать (принимать, вос-*

принимать) и српског аналога *дочекаати на нож* код којих је присутна компонента физичког контакта, односно наношења бола који доприноси смањењу снаге противника. Ипак, можемо закључити да је у основи руског фразеологизма и предложених српских фразеологизама иста или веома слична концептуална слика, те да се они могу сматрати преводним аналозима.

15) На этом фоне прозападная демократическая оппозиция, показавшая очень скромные результаты на парламентских выборах 2014 года и так называемые патриотические партии, ни одна из которых не прошла тогда в Скупщину, не уставали критиковать премьера и буквально **в штыки встречали** многие шаги кабинета министров во внешней и внутренней политике (Парламентская газета: 1.2016).

16) И док се о амандманима на Устав доста писало и говорило у медијима, о новим референдумским правилима такорећи уопште није било речи. То је, вероватно, и разлог што је предлог закона за већину био изненађење које је део опозиције **дочекао на нож** (Политика: 16.11.2021).

17) „[...] И данас, као и пре четири деценије, скидају се дипломатске рукавице, а свака одлука друге стране **гледа се преко нишана**”, објашњава Недельковић (Danas: 19.3.2021).

Циљни и изворни домени се неретко могу „уланчавати”, те тако метафоре политика је спорт и спорт је рат рађају нову метафору политика је рат (Silaški i dr. 2009: 36). Управо ове метафоре мотивишу значења руског фразеологизма *играть / поиграть мускулами* и српског аналога *показивати / показати мишиће*. Ови фразеологизми настали су метафоризацијом праксе карактеристичне за боди-билдинг. У тој врсти такмичења побеђује онај ко има веће и боље дефинисане мишиће, а како се такмичење често концептуализује као сукоб, ова пракса се пренела и на ратни сукоб. На основу конвенционалног знања знамо да је онај ко има јаче мишиће физички снажнији, те да у сукобу има веће изгледе за победу. Ако се политика поима као спорт, то онда значи да онај ко има веће мишиће има веће изгледе за победу, односно, посматрано из угла метафоре политика је рат, онај ко има већу физичку снагу представља војно моћнију страну, која демонстрирањем своје физичке снаге заправо демонстрира своју војну снагу.

18) По мненију западних експертова, Иран решио «**поиграти мускулами**» и показати своју силу в случае, если на Исламскују Республику будет оказываться давление со стороны США, и Вашингтон совместно с Тель-Авивом решат принять более радикальные методы в отношении Тегерана, а именно военное вторжение (РИА Новости: 11.2009).

19) Председник Украјине Владимир Зеленски оптужио је Русију да „**pokazuje mišice**” у Донбасу (Новости: 1.4.2021).

3. Фразеологизми који се односе на преговоре

Преговори, чији је главни циљ решавање конфликтне ситуације, могу да се концептуализују на различите начине. Процес решавања спора у виду преговора неретко се концептуализује преко изворних домена РАТА, МАРАТОНА, ПОКЕРА, ПУТОВАЊА, РАЗЛИЧИТИХ СПОРТОВА, КУВАЊА, ПЛЕСА И МНОГИХ ДРУГИХ ДОМЕНА (Chmielecki 2013: 110–111).

Политички преговори и дијалози могу да се концептуализују путем метафоре ПРЕГОВОРИ СУ ПУТОВАЊЕ. У том случају већ поменути сликовна схема ПОЧЕТАК-ПУТАЊА-ЦИЉ пресликава се на процес преговарања, те су путници преговарачке стране које започињу преговоре из одређене тачке. На путу до циља, односно решења преговора, могу да наиђу на одређене препреке, тј. проблеме, који су представљени у виду раскрснице, следе улице, наглих скретања итд. Често се у дневној штампи може прочитати да су преговарачке стране начиниле *корак напред (шаг вперёд)* у преговорима, да *су се покренуле са мртве тачке (сдвинуть / сдвинуться с мёртвой точки)*, често се говори о *црвеној линији (красная линия)* која се не сме прећи итд.

Као што је већ поменуто, проблеми са којима се преговарачке стране суочавају током дијалога могу да се концептуализују као препрека на путу. У руском фразеологизму *заходить / зайти в тупик* и српском аналогу *доспети у ћорсокак (бити у ћорсокаку)* проблем је концептуализован у виду следе улице која онемогућава даље напредовање. Код другог српског аналога *бити у шкрипцу* реч је о нешто другачијој врсти препреке на путу. Наиме, *шкрип* или *шкрипац* се у *Речнику српскога језика* дефинише као ‘дубок и узан усек, пукотина у стени, процеп; теснац’, што значи да је у питању изузетно узак пут, који је самим тим тешко проходан. Иако су препреке другачије врсте, начин на који су концептуализовани наведени фразеологизми је готово исти јер се у основи значења ових фразеологизма налази метафора ПОТЕШКОЋЕ СУ СМЕТЊЕ У КРЕТАЊУ.

20) Власти Ливана на протяжении нескольких недель пытаются сформировать новое правительство, но переговоры между партиями в парламенте **зашли в тупик** (Коммерсант: 12.2019).

21) Pregovori o sporazumu koji bi definisao obaveze svake zemlje u borbi protiv globalnog otopljavanja **su**, međutim, **u ћorsokaku**, i već se чују upozorenja da će se konferencija u Kopenhagenu завршити неуспехом ukoliko EU ne iznese предлог koji će деблокирати преговоре (BBC: 29.10.2011).

22) Portparol britanske premijerke Tereze Mej, Džeјms Slek, izјавio je da **su** преговори o Bregzitu **u шкрипцу** jer Evropska unija nastavlja da insistira na mogućnosti uspostavljanja carinske granice uz Irsko more (RTS: 15.10.2018).

Као што путници понекад могу скренути са правог пута, изгубити се, тако и преговарачке стране могу *изгубити компас*, односно *потеряť ориентир*. У основи ових фразеологизма је такође метафора ПРЕГОВОРИ СУ ПУТОВАЊЕ И УНУТАР ЊЕ налази се метафора ПОТЕШКОЋЕ СУ СМЕТЊЕ У КРЕТАЊУ. Дакле, уколико

се стране изгубе на путу, оне даље не могу да се крећу ка циљу, односно, на метафоричком плану, не могу да постигну договор, као у следећим примерима:

23) Несмотря на случившееся, секретарь СБ готов и дальше продолжать переговоры по выработке полномасштабного договора. По его мнению, «все устали, и чеченская сторона **потеряла ориентир**, завьсив свои требования» (Независимая газета: 10.1997).

24) Да је Курти озбиљно **изгубио компас**, види се и из његовог напада на бившег изасланика америчког председника за дијалог Београда и Приштине Ричарда Гренела, који је тражио да се испуне све ставке Вашингтонског споразума закљученог у Белој кући (Политика: 22.11.2021).

Ослањајући се на конвенционално знање можемо закључити да је раскрсница место на путу које од путника захтева да размисли о свом даљем смеру кретања и да одабере један од могућих. Кретање на раскрсници најчешће није произвољна активност, већ је контролисано уз помоћ семафора. Зелено светло конвенционално се поима као дозвола за кретање, црвено представља забрану кретања, а жуто период између дозволе за пролазак и забране (Silaški i dr. 2009: 147). У терминима преговора то значи да оног тренутка када преговарачке стране добију *зелено светло* (*зелёная улица / зелёный свет*), односно дозволу, могу да приступе решавању проблема.

25) Надеемся на положительную оценку Европейской комиссии, что даст «**зеленый свет**» процессу начала переговоров (Комсомольская правда: 3.2011).

26) **Zeleno svetlo** EU za pregovore o trgovinskom sporazumu sa SAD (Danas: 15.4.2019).

Преговори и дијалози могу да се концептуализују и преко изворног домена филм или позориште, те су тако глумци преговарачке стране које имају одређену улогу у преговорима, преговори могу да се одвијају према одређеном сценарију, а једна страна може да режира начин на који се они одвијају. Такође, преговори могу да буду доступни широј јавности, те се тако повезују са сценом. Уколико се преговори одвијају ван сцене, односно изван филмског кадра, то значи да они нису доступни јавности, нису доступни нашим чулима, односно одвијају се у тајности. Имајући то у виду, можемо закључити да су руски фразеологизам (*остатся / оставаться*) за кадром и његов српски аналог (*остати*) *иза кулиса* у контексту преговора мотивисани метафором ПРЕГОВОРИ СУ ПОЗОРИШТЕ / ФИЛМ.

27) Поскольку эта встреча в верхах рабочая, подписания документов не ожидается. Более того, большая часть содержания переговоров такого рода, как правило, **остается за кадром** (Труд-7: 8.2003).

28) Метју Нимиц, амерички дипломата и посредник у спору Македоније и Грчке о имену изјавио је да је оптимиста и да верује да се ближи време решења овог спора, а портал Спутњик тврди да је премијер Зоран Заев **иза кулиса**

Самита лидера Јадранске повеље у Подгорици са делегацијом САД договорио ново име за Македонију како би се та земља што пре прикључила НАТО (Политика: 3.8.2017).

Руски фразеологизам *разменная монета* и његов српски преводни аналог *монета за поткусуривање* који се често користе у контексту преговора мотивисани су метафором ПОЛИТИЧКИ ПРЕГОВОРИ СУ ТРГОВИНА.

29) Затем беженцы стали **разменной монетой** на переговорах с Евросоюзом (lenta.ru: 10.2019).

30) Britanski ministar spoljnih poslova Boris Džonson izjavio je da Velika Britanija ostaje bezuslovno posvećena evropskoj odbrani i bezbednosti i da to pitanje neće biti iskorišćeno kao „**moneta za potkusurivanje**” u pregovorima oko Bregzita (RTS: 31.3.2017).

Наше свакодневно искуство у виду конвенционалног знања нам олакшава схватање значења датих фразеологизама. Када приликом трговине желимо да поткупимо особу са којом тргујемо, можемо јој понудити новац. Ова схема преноси се и на политичке преговоре, али је у том случају новчић који нам омогућава размену неки ресурс, који не мора бити искључиво физичке природе.

У истраживаном корпусу издвојен је само један фразеологизам као илустрација метафоре ПОЛИТИЧКИ ПРЕГОВОРИ СУ ТРГОВИНА, али смо свакодневно сведоци бројних описа преговора у чијој је основи наведена метафора. Често можемо прочитати да се једна преговарачка страна ценка, преговори се називају пијацом или робом за кантар итд.

4. Закључак

Фразеологизми, као изразито експресивне јединице, придају политичком садржају изражајност, актуелност и дају оцену адресанта у вези са њим. Фразеолошке јединице имају способност да утичу на емоције адресата, да изазову код њих одређену реакцију, а понекад и да их наведу да предузму одређене активности.

Многи лингвисти сматрају да превођење фразеолошких јединица представља један од најсложенијих проблема у теорији превођења, јер је природа фразеологизама таква да се њихов смисао не може увек прозрети на основу појединачних компоненти које улазе у њихов састав. Међутим, когнитивнолингвистички приступ фразеологизмима показује да је значење многих јединица мотивисано когнитивним механизмима као што су метафора и метонимија те да се смисао фразеологизама може прозрети анализирањем засебних компоненти, односно когнитивних процеса који их мотивишу.

Циљ овог истраживања састојао се у поређењу концептуалних слика, односно механизма који се налазе у основи мотивације руских фразеологизама

и предложених српских аналога, а који се према саставу компоненти понекад могу веома разликовати. Анализиране су две групе: фразеологизми који се одnose на сукоб и фразеологизми који се односе на политичке преговоре.

У оквиру прве групе у основи мотивације издвојених руских фразеологизама и српских аналога уочене су метафоре ПОЛИТИКА ЈЕ РАТ, РЕЧИ СУ ОРУЖЈЕ, ВАТРА ЈЕ РАТ, ПОЛИТКА ЈЕ СПОРТ, као и метонимије СРЕДСТВО ЗА ВРШЕЊЕ РАДЊЕ ЗА РАДЊУ, ДЕО ЗА ЦЕЛИНУ (НИШАН ЗА ПУШКУ).

У оквиру друге групе фразеолошких јединица издвојене су три метафоре помоћу којих се поимају преговори, а то су: ПРЕГОВОРИ СУ ПУТОВАЊЕ (унутар ње уочена је метафора ПОТЕШКОЋЕ СУ СМЕТЊЕ У КРЕТАЊУ), ПРЕГОВОРИ СУ ПОЗОРИШТЕ / ФИЛМ И ПРЕГОВОРИ СУ ТРГОВИНА.

Мада су уочени когнитивни механизми којима се анализирају ратни сукоби и преговори описани у бројним монографијама и радовима у области когнитивне лингвистике на различитим језицима, чињеница да нису примећене разлике у мотивацији значења руских и српских фразеологизама у по први пут контрастивно, са когнитивнолингвистичког аспекта анализираним корпусима руских и српских фразеологизама, указује на могућу универзалност начина концептуализације ратних сукоба и преговора. Разлика међу језицима своди се на употребу другачијих лексичких компоненти, док на дубљем, когнитивном плану разлике готово да нема. Поред тога, извршена анализа показује да поређење когнитивних механизма који су у основи мотивације фразеолошких аналога помаже и у утврђивању подударности смисла фразеолошких јединица у два језика, чиме когнитивнолингвистички приступ може, попут трансформационог и семантичког модела превођења у којима се језичке јединице свode на „дубинске структуре” (Сибиновић 1979: 194), да да свој допринос и теорији и пракси превођења.

Цитирана литература

- Лакофф, Джорџ, Марк Джонсон. Метафоре, которыми мы живем. Пер. с англ./ Под ред. и с предисл. А.Н. Баранова. Москва: Едиториал УРСС, 2004.
 [Lakoff Dzhordzh., Mark Dzhonson. Metafory, kotorymi my zhivem. Per. s angl./ Pod red. i s predisl. A.N. Baranova. Moskva: Editorial URSS, 2004]
- Мршевић Радовић, Драгана. Фразеолошке глаголско-именичке синтагме у савременом српскохрватском језику. Београд: Филолошки факултет, 1987.
 [Mršević Radović, Dragana. Frazeološke glagolsko-imeničke sintagme u savremenom srpskohrvatskom jeziku. Beograd: Filološki fakultet, 1987]
- Сибиновић, Миодраг. Оригинал и превод: увод у историју и теорију превођења. Београд: Привредна штампа, 1979.
 [Sibinović, Miodrag. Original i prevod: uvod u istoriju i teoriju prevođenja. Beograd: Privredna štampa, 1979]
- Шадрин, Наум Л. Перевод фразеологических единиц и сопоставительная стилистика. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1991.
 [Shadrin, N. L. Perevod frazeologicheskikh edinitĭ i sopostavitel'naĭ stilistika. Saratov: Izd-vo Sarat. un-ta, 1991]

- Chmielecki, Michał. „Conceptual negotiation metaphors across cultures – research findings from Poland, China, The United States and Great Britain“.[In:] Journal of Intercultural Management, vol. 5, no. 3, 2014, 103–118.
- Filipović Kovačević, Sonja. Pojmovna metafora i metonimija u teoriji i praksi. Novi Sad: Filozofski fakultet Novi Sad, 2021.
- Gibbs, Raymond W. The poetics of mind. Cambridge: Cambridge University Press, 1994.
- Johnson, Mark. The body in the mind: the bodily basis of meaning, imagination, and reason. Chicago: The University of Chicago Press, 1987.
- Klikovac, Duška. Metafore u mišljenju i jeziku. Beograd: Biblioteka XX vek, Krug, 2004.
- Kövecses, Zoltán. Metaphor. A practical introduction. 2nd ed. Oxford / New York: Oxford University Press, 2010.
- Lakoff, George. Women, fire and dangerous things: what categories reveal about the mind. Chicago: The University of Chicago Press, 1987.
- Silaški, Nadežda, Tatjana Đurović, Biljana Radić-Bojanić. Javni diskurs Srbije: kognitivističko-kritička studija. Beograd: Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta, 2009.

Извори

- Баско, Нина В. Русские фразеологизмы – легко и интересно: Учебное пособие. Москва: Флинта, Наука, 2003.
- [Basko, Nina V. Russkie frazeologizmy – legko i interesno: Uchebnoe posobie. Moskva: Flinta, Nauka, 2003]
- Баско, Нина В. Фразеологизмы в русской речи: словарь справочник. Москва: Флинта, Наука, 2007.
- [Basko, Nina V. Frazeologizmy v rusškoj reči: slovar' spravocnik. Moskva: Flinta, Nauka, 2007]
- Баско, Нина В. Фразеологизмы в языке современных российских СМИ: лексикографическое описание: монография. Москва: КДУ, Университетская книга, 2016.
- [Basko, Nina V. Frazeologizmy v iazyke sovremennykh rossijskikh SMI: leksikograficheskoe opisanie: monografiia. Moskva: KDU, Universitetskaiā kniga, 2016]
- Жуков, Анатолий В., Марина Е. Жукова. Словарь современной русской фразеологии. Москва: Аст-пресс книга, 2016.
- [Zhukov, Anatolii V., Marina E. Zhukova. Slovar' sovremennoĭ rusškoj frazeologii. Moskva: Ast-press kniga, 2016]
- НКРЯ: Национальный корпус русского языка. < <https://ruscorpora.ru>>
- [NKRIā: Načional'nyĭ korpus russkogo iazyka. < <https://ruscorpora.ru>>]
- Оташевић, Ђорђе. Фразеолошки речник српског језика. Нови Сад: Прометеј, 2012.
- [Otašević, Đorđe. Frazeološki rečnik srpskog jezika. Novi Sad. Prometej, 2012]
- РСЈ: М. Николић (ур.). Речник српскога језика. Нови Сад: Матица српска, 2011.
- [RSJ: M. Nikolić (ur.). Rečnik srpskoga jezika. Novi Sad: Matica srpska, 2011]
- Новости <<https://www.novosti.rs/c/>> 24.3.2022.
- Политика <<https://www.politika.rs/>> 24.3.2022.
- BBC < <https://www.bbc.com/serbian/lat>> 5.1.2022.
- Danas <<https://www.danas.rs/>> 4.1.2022.
- DW < <https://www.dw.com/sr/rubrike/s-10682>> 5.1.2022.

Nedeljnik <<https://www.nedeljnik.rs>> 24.3.2022.

Peščanik <<https://pescanik.net>> 4.1.2022.

Radio Slobodna Evropa < <https://www.slobodnaevropa.org>> 5.1.2022.

RTS <<https://www.rts.rs>> 4.1.2022.

Јована Амиджич

МЕТАФОРИЧЕСКАЯ КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЯ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ АНАЛОГОВ В РУССКОМ И СЕРБСКОМ ЯЗЫКАХ: ПОЛИТИЧЕСКАЯ СФЕРА

Резюме

Статья посвящена анализу способов концептуализации русских фразеологизмов политического дискурса и их сербских аналогов. В своем анализе мы опирались на когнитивный подход к изучению фразеологических единиц, согласно которому в формировании значения данных единиц задействуются такие когнитивные механизмы, как концептуальная метафора и концептуальная метонимия. Проанализировав упомянутые механизмы, лежащие в основе мотивации значения исследуемых фразеологических единиц, мы выделили две тематические группы: фразеологизмы, относящиеся к спорам и фразеологизмы, относящиеся к политическим переговорам. В ходе исследования были выявлены аналогичные концептуальные метафоры (политика – это война, слова – это оружие, огонь – это война, политика – это спорт, переговоры – это путешествие, переговоры – это театр / фильм, переговоры – это торговля) и метонимии (инструмент вместо действия, часть вместо целого), мотивирующие значения русских фразеологических единиц и их сербских аналогов.

Ключевые слова: когнитивная лингвистика, концептуальная метафора, концептуальная метонимия, фразеологизмы, политический дискурс, русский язык, сербский язык.